

ZORA.

Časopis za zabavo in poduk.

Izhaja
dvakrat na mesec, 1. in 15.
dne na celi poli.

Stoji po pošti za celo leto
4 gld. za pol leta 2 gld. — Za
dijake in učitelje celoletno
2 gld. 50 kr.

Franciška z Rimini.

Žalostna igra v petih dejanjih.

Spisal Silvio Pellico.

(Dalje.)

Četrto dejanje.

Prvi nastop.

Lančot i sluga.

Lančot. Al res odhod svoj Gvido pospešuje?
Vsekako hočem videti Frančiško,
I koj naj dojde k meni tudi Pavel! —
Sluga. Vaš brat? —
Lančot. Moj brat! —

(sluga odide.)

Drugi nastop.

Lančot.

Lančot. Moj brat? — Dà, brat mi je,
Tim gróznejša pregreha je njegova!
Mrzela ga je ona — o hinavka —!
Jaz tudi sem verjel v sovrašтво to, —
Bolelo jo je, ker on bil je daleč —
Povabila ga morda sama je,
Da v Rimini se vrne. — Brzdaj, brzdaj

Sreé se moje, da ne prekipiš mi,
Da zgrabim še za meč — kakó trepečem! —

Tretji nastop.

Gvido i Lančot.

- Lančot. Odití tvoja hči tedaj namerja? —
Brez znanja mojega oditi skuša —
Ti željam njenim vstrezaš? —
- Gvido. Treba je —
- Lančot. Tedaj je vendar kriva tvoja hči? —
- Gvido. Nikakor! — grozna vsem nam je osoda
Odsódila britkosti neizmerne! —
- Lančot. Ti krivo jo ne zoveš — vendar pa
Bezbožen ogenj v prsih jej gori?
- Gvido. I jako tudi obžaluje to —
Ter prosi, da jo ločimo od njega!
Komáj se vzbudila je iz nesvesti,
Osramotén toliko in razjarjen
Izpred oči jo tvojih tiral sem,
I pozabivši skor, da sem jej oče,
Na tla jo pahnem pred podobo sveto,
Potegnem meč i golega jej sučem
Klečečej tam nad glavo — oh grozé jej,
Da jo prebodem al' celó prekolnem,
Ak ne pové resnice! — Oh pregrozno
Ihté mi pravila je revica. — —
- Lančot. Pa kaj je rekla? —
- Gvido. Glej, obilne solze
Besedo mi dušé! — vsaj hči je moja! —
Nagnila grlo je na meč i solzne
Oči je vpirala v obličje moje —
„Al kriva si?“ — jej vpijem — „daj odgovor,
„Al kriva si?“ — Spregovoriti ni
Besedice mi mogla v groznej stiski!
Globoko gánolo me to je v srcu. —
Da ne bi moral gledati sirote,
Od nje poglede krenem v stran. A ona
Objemši mi koleni — in z obličjem
Pripognjenim na zemljo, s hripavim

- Umirajočim glasom vpije: „Oče,
 „Nedolžna sem!“ — „Prisezi!“ — „Vam prisegam!“
 Skrivaj otrem obličje solzno si —
 „Nedolžna sem!“ — ponavlja mi še trikrat.
 Izpustim meč — jo dvignem, stisnem k srcu
 Nesrečen oče sem i žaljen — pa sem oče! —
- Lančot. Tegota bésna! — Ljubi ga — pa vendar
 Z nedolžnostjo ponaša se i diči! —
 Od mene daleč upa si nezvesta
 V ljubezni Pavlovej še večje sreče?! —
 Al prazno je to upanje! Obetal
 Mordá jej je, da pojde ž njo v Raveno? —
 Oh izdajalca! — ali zmerom še
 V oblasti mojej sta!
- Gvido. Poštuj priletno
 In sivo glavo mi — Dolžnost je moja,
 Da rešim jo — ti viditi ne smeš je! —

(odide.)

Četrty nastop.

Lančot i Pavel.

- Lančot. Približaj se, nesrečnež! —
- Pavel. Vajen nisem,
 Da tako strogo kdo z menoj postopa,
 Nad družimi bi znal se osvetiti,
 Na tebi pa poštujem ustrpljivo
 Očetovsko oblast. — Al govoriš
 Z menoj kot z bratom ali kot s podložnim?
- Lančot. Sedaj kot z bratom. Odgovori, Pavel,
 Da ti je ona žena zakonita —
 Da njeno srce ti kedó ugrabi,
 Da ti je ta prijatelj bil najslajši,
 Katerega med tem, ko te je varal,
 Srčneje še ko brata si na prsa
 Pritiskal svoja — kaj bi storil z njim? —
 Pomisli! — —
- Pavel. Čutim in prepričan sem —
 Da biti krotkemu ti težko je! —
- Lančot. Al čutiš, brate, koliko me stane?
 Govoril si o ranjem mi očetu —

- Prizanesljiv je bil otrokom svojim,
 Če tudi menil je, da krivi so —
- Pavel. Ti sam si vreden, biti mu naslednik,
 Kaj reči čem? Potrl si mojo drznost.
 Pogosto menim, da sem plemenit,
 Enako tebi vendar nisem! —
- Lančot. Reci,
 Ko bila bi soproga ti? —
- Pavel. Frančiška? —
 Nikakor ne bi tekmeца vstrpéval —
- Lančot. Pa da tvoj brat ljubiti jo se drzne? —
- Pavel. Imenoval ne bi ga brata več —
 Gorjé mu — kdor mi kol' jo izneveri —
 Prisegam — o gorjé mu — koj zasádim
 V sree mu nož — kdorkoli bi se drzno! —
- Lančot. Tudi meni v srcu želja ta divjá —
 Od meča komaj roko še vzdržujem —
 Verjemi, komaj roko še vzdržujem —
 Pa ti vdeležiti se drzneš tega
 Zločinstva — da zapelješ družemu
 Soprogo — bratu lastnemu soprogo?! —
- Pavel. Manj krut bi bil ta hip, da z mečem me
 Prebodeš —! — Malovrednež nisem jaz —
 Jaz da zapeljem tega angelja
 Na zemlji najčistejšega? Nikoli! —
 Kdor ljubi jo, Frančiško, ni nevrednež;
 Ak prej bi bil, ko ljubi jo, ni več! —
 Uzvišeno bo sree slednjemu,
 Komur priljubi se ta dična ženska,
 Odkar posvetil sem ljubezen njej,
 Želim pobožen biti, blag i hraber,
 In ker jo ljubim, morda sem to bolj,
 Kot so navadno vitezi in knezi! —
- Lančot. Pa tudi najnesramnejši si človek?
 Ponašaš se celó z ljubavjo svojo? —
- Pavel. Ak grešna bila bi ljubezen moja,
 Molčati vedel bi — al' neizmerna,
 Krepostna čista je ljubezen moja,
 Umrl bi raje stokrat, nego jo
 Oskrunil! — Vendar silno je potreba,

- Da zapustim to mesto. Žena ti
Ostaja — brata pa zgubiš za večno! —
- Lančot. Bezbožna toraj ni ljubezen tvoja? —
Po tebi le nesrečen bom na veke —
Da brata imel sem, pozabil bom,
Pa al iz srca mogel tud' Frančiški
Izbrisati ga bom? — in srca nosil
Saboj ti njenega ne boš okoli?! —
Sovražen živel bodem jej na strani,
Iz vsmiljenja mi ne poreče tega,
Al čutim, čutim, da sovraži me! —
- Pavel. Spoznavam da jo ljubim — al' o njej,
O Bože — o Frančiški, ne dvojiti!
- Lančot. Lokávo varati celó me skušaš? —
Bojiš se, da osvetim se kedaj
Nad njo, Frančiško — nad ljubimko tvojo? —
Sedaj najbolj me k temu želja je —
Al nimam k temu mar pravice vsake? —
Jaz gospodar sem, mož prevarjen sem,
In knez osramotén — O meni sodi
Kar če naj svet — o vaju pak poreče:
Zvestobo sramno prelomila sta! —
- Pavel. Tako poreče svet: kaj Pavel je
Zakrivil, ako mlad poslan, v Raveno
Zaljublil se v najzaljšo je devico? —
Odkod pravico imaš ti do nje?! —
Nikoli ni te videla — v korist
Državno le v soprogo si jo snubil —
Prejeli od narave niso mar
Človečjih čutov tud' otroci knežji? —
Zakaj pa nisi srca njenega
Popraševal prej ko si jo poročil? —
- Lančot. Zasramovati me — psovati me
Celó se drzneš? — Ne, ne morem dalje —

(Potegne meč).

(Dalje prih.)

Blaženka.

Novela.

(Dalje.)

III.

„Ali si se tedaj odločila, Blaženka?“ — tako je rekel gospod Deponte hčeri, sedé pri oknu male sobe v svojej hiši v Milanu. Hči pak stojé tik njega med njim in materjo, gledala ga je plašno in milo, vsa zgubljená v razne misli. „Torej, kaj ne, da privoliš . . . rada . . . ?“ —

„Oče moj, kar vi hočete, bile so vedno tudi moje želje. Vi pak ne morete želeti drugega, nego moje srečo; — kar se mene tiče, — jaz pri voljujem!“ —

„Vem, da si pohlevna ko angeljček, hčerka moja, ali nikakor nečem, da bi v to privolila samo zato, ker te jaz tega prosim. Človek, s katerim bi imela živeti vse svoje življenje, kateri ti vzame moje imé pa ti svoje dade, izvoliti ga moraš ti sama, tvoje sree — potem bodeš gotova, da ga ljubiš, in on ti povrne vse z zvesto srčno ljubeznijo!“

„Bog vari, draga Blaženka“ — pristavi mati — „da bi ti menla, da ti najne besede nakladajo kakošno dolžnost, naj ti bodo nasvet najskrbneje ljubezni!“ —

„In najbolj dozorele skušnje!“ — dodá gospod Deponte „Ako ti ta gospod J. — kateri te je pred nekolikimi meseci sam snubil i te od naju izprosil si za nevesto, izbravši te za svojo zaročnico — ker pozna tvoje krepostno blago sree — ako ti on — pravim — ni po volji — premisli i odgovori mi! Mlad je, bogat i priljuden, dobrega, plemenitega srea, zdrave pameti i bistrega uma i možkega obnašanja — omikan i prijazen — kratko: častivrednega značaja. Želi ti dobro — in ti, ki si dobra, gotovo bodeš ga osrečila. Oh kako srečen bi bil tudi jaz, ko bi vaju videl zadovoljna! — Ali kaj ti pravim o njegovem sreču, o njegovih lastnostih — vsaj ga poznaš. Vže je preteklo leto, odkar je počel mladeneč kakor prijatelj naš k nam zahajati!“ —

„Oh dá“ — reče mati, — „to gotovo ne bode zveza enaka onim, kakoršne se sklepajo po naključbi, ki so nesložne, brez nade sreče i veselja, kakoršnih je dandanes, žalibože! — tako obilo!“ —

„Oh oče — oh mila mati moja“ — odgovori Blaženka po kratkem molčanji — „da — zadovoljna sem, samo da bodem vedno z vami, zmerom pri vas!“ —

I sklonivša se materi na prsa i dolgo poljubovaje jo, zakrije v njeno naročje svoje blede obličje. Oče vstane, prime jo za rokó ter pritisne jo z nepopisljivimi občutki k sebi ter poljubljuje jo ko oče naj srečnejši. Tako je bila določena osoda bodočnosti Blaženkine.

Po tem dnevu upokojilo se je srce njenim roditeljem. Toliko so se bali, dvomili i tresli se za drago svojo hčerko, posebno v onem letu, ko so zasledili Blaženki na licu prve znake neke tihe bolezni, ki je bila toliko groznejša, ker je bila neznana i skrita, i ker je protila prikrajšati jej življenje. Udali so se tedaj mirnej nadi, da jim je zagotovljen i varen mir, katerega jasnega obnebja ne bi kalila nikdar več nobena megla. —

Mislili so, kakor so jim zdravniki davali upanje, da se jej bode okreplil i utrdil za zmirom slaboten život v novem življenji, ko devica postane soproga i da se povrne čvrstost i čilost rahljeje osobici, ko pokusi sladkosti, kakoršne uživa nevesta i mati, i nežne skrbi i rahla ljubezen i tajno hrepenenje, ki obuja novo življenje. — Mislite si tedaj, v kakovem veselji so se zibali roditelji njeni, kako so tolažili drug drugega, ter še menili, da so srečni! —

Štirinajst dni potem prihajali so prijatelji g. Deponta i redki sorodniki družine zaporedoma, kakor je navada srečo voščiti Blaženki k srečnemu zakonu z g. J— m. Zares veseli bili so vsi, neprenehoma vrstila so se voščila, vrstili se darovi, i ponavljale se želje, naj bi bila njima srečna bodočnost. —

Blaženka ni v onih dneh skoraj sama sebi verjela. — Ona, ki je s tolikim strahom pričakovala onega trenutka, ona, ki je tako močno občutila v svojem sreću tajno žrtvo, žrtvo, katero je prinesla ljubezni i volji očetovej, bila je sedaj popolnoma udana, okusila je nek pokoj, katerega se ni nikoli nadejala, neko unanje, dosedaj neznano, neko radostno čustvo obvezelo jo je vso! —

Med tem pak se je približal večer pred svatbenim dnevom. —

Ko so prijatelji i znanci očetovi, možjé poštenjaki i stare korenine, ki imajo o vsakej veselici jednaka čustva in voščila, za vsako žalost i nevoljo enolično pomilovanje, ponavljali jej mencaje z rokami i smehljaje se, nekakošne skrivnostne in dovtipne fraze (marne), po katerih je rahla rudečica sramežljivosti polila krasnej deklici deviško obličje, dasi še sumila ni, kaj bi pomenile one priliznjene besede, ono prijetno laskanje — začutila je na enkrat nekako tesnobo, neko nevoljo neizgovorljivo!

Sedaj se jej je vzbujal v prsih nek svet spomin, spomin na njeni sestri, ki jej je vzbujal hlepenje po čistejši radosti, katere ne ogreni nobeden strah in nobeno čakanje tega, kar ima priti. In bolj kakor nikoli poprej obhajalo jo je neko čustvo, skoraj bi rekel, hrepenenje, da bi mogla kmalo videti svoji sestri, Ančiko i Franjo, ter živeti z njima v večnej nedolžnosti.

Odtegnila se je vzbudljivim besedam onih osob, katerih lice kaže vedno jednako radovedno priljudnost ter podala se je v najbolj odstranjeno sobo, da bi tu premišljevala nesrečno svojo osodo ter milo jokala.

Tukaj najde jo njen zaročnik. Sedši se k njej prime jo rahlo i ljubeznjiv za rokó, kateró mu je sedaj prvikrat Blaženka pripustila. — Deklica molči nekoliko časa — potem dvignivši glavico reče mu tako natihoma, da jo je zaročnik kómaj slišal: „Blagi gospod, prositi vas imam ene milosti, milosti, katere mi vaša ljubezen ne bode odrekla, i katero naj vam povrne Bog namesti mene. Nadejam se, da me ne bode te grajali — toliko dobrega pravili so mi o vas —“.

„Mila i draga Blaženka, srečen sem, ako morem kaj“

„Dolgo že zakrivam v srcu prašanje, katero imam sedaj izreči. Ker pa vse svoje upanje stavljam v moža, kateri hoče z menoj deliti življenje i srečo svojo, hočem izreči ga vam v tem slovesnem trenutji. O prosim vas, gospod, ne zametujte, ne zaničujte me in milujte me!“ —

„Blaženka zapoveduje mi — v svojih rokah nosi mojo prihodnjo srečo!“ —

„Dobro tedaj, ako ste toliko veledušni i sočutni, prosim vas, dà, prosim vas solznih oči, kajti srce mi teži neznansko breme — — —“

„Bog, kaj mi imaš povedati?“

„Jaz — ne, ne nič — gospod — jutri vas poprosim, jutri te dobrote. Pa vsaj tudi stvar ni toliko znamenita. Torej jutri! Vrniva, vrniva se skup v dvorano, gotovo naju še čakajo. Glejte, mati, oče me iščejo, ozirajo se po meni, skrbé za me. — Oprostite, blagi gospod!“ —

Trepet in skoraj neverjetna groza prešine Blaženki srce, ko pelje v sobo svojega zaročnika. — Tukaj so ju vže čakali in popraševali za nju.

Gospod Deponte prime hčerko za roko i pelje jo k mizi. Zaročnik njima sledi zamišljen i nekoliko vznemirjen. Prebrali so ženitno pismo i podpisali je. Trije ali štirje starčki, domači prijatelji, ki so v kotu sedé motrili mlada zaročnika, niso si mogli kaj, da ne bi zadovoljno ploskali z rokami.

Bila je polnoč, ko se je razšla vesela družba. Med ostalimi pa se vname srčneje i veseleje radovanje. Gospod J.— poslovi se od svoje zaročnice. Skrivaj jo še spomni one obljube, da mu jutri pové (odkrije) ono tajnost, katera ji toliko srce teži. —

Blaženka pobledi, spusti se materi v naročje i podá se koj z njo v svojo malo izbico. —

Bilo je slednjikrat. Nasloni se ljubljene materi na rame, postoji, molčé ozira se okoli s plahimi očmi. Ko zagleda na klopek, mizah i stoleh razgrnjeno obleko iz tanjšice, naličja i ogrinjala in nevestin venec — pribaja jej slabo — pred očmi se jej temni, i malo da ne omahne. Pa vendar se osrčí, dvigne k materi prelepo obličje, na katerem se je sedaj še videlo čisto i nepopisljivo milo smehljanje.

Mati njena je morebiti umela vsa ta preobila čuvstva, ktera so pre-

tresala to nedolžno sramežljivo dušo. Objemši jo se je tesno oklene, iz globočine srca pa jej kipé goreče prošnje i molitve k Bogu. I med to molitvijo spominja se tolikih stvari —. Zadnjič odtrga se od hčerke, ali predno odide, obrne se še enkrat ter reče: „Bog bodi vedno s teboj, draga Blaženka!“ — In vrne se, da jo poljubi. — (Dalje prih.)

Dalmacija, cvet književnosti hrvatske XV — XVIII. véka.

Hrabroslav Fékonja.

Prava književnost hrvatska počimlje v XV. stoletju v brdovitoj Dalmaciji, kajti je deloval tu na jugu blagotvorno vek humanizma, pomagajoč v istino dignoti narodno književnost i v ovoj zemlji. Do te dobe živel je slavenski element nekako bezsvestno. Tuji duh zavladał je bil na toliko, da so hrvatski jezik smatrali prostačkim, a italijanski plemičkim. No to se je v kratkoj dobi usled humanizma promenilo. Narodna samosvest se je probudila, a moževi, koji so sloveli kot pesnici latinski i italijanski, počeli so pevati i hrvatski ter malo po malo uverili se, da ne velja ljubiti tuje, nego gojiti svoje, domače. Največa i prava slava ide Splét i Dubrovnik, kot gojitelja hrvatske književnosti, da-si je Dubrovnik kasnije prigrlil narodno knjigo.

Kdo je v Splétu prvi pokušal hrvatski pevati, ne zna se. Pet pesnikov pojavi se tu v narodnem jeziku na jeden krat, med kojimi najvažniji je

Marko Marulić, iz obiteli vlastelske, porodiv se 18. avg. 1450. Otec mu Nikola bil je vrlo pameten i vreden človek, a mati mu Dobrica izvrstna i bogoljubna gospoja, sestra slavnega viteza i plemiča Janka Lava Albertića. Ova narodila je Nikoli šest sinov i jedno hčer, med kojimi prvorođjeni Marko odlikoval se zreloj pametjo i globokim naukom ter blagim i svetim življenjem. Učitelj mu bil je na Padovanskem vseučelišču slavni Picentin. Več od mladosti pa tja do smrti poleg vse svoje modrosti i plemenitosti malo je govoril; bil je stidljiv, niti se ponosil, a svoje znanje više tajil nego odkrival. Pri starosti, da izbeži svetovnoj buki i smetnji ter mirnije i pobožnije sprovodi svojo dobo, ukloni se v samostan sv. Petra v Nečuju v Solti; a poslé dveh let moral se povratiti v Splét zbog ondašnjih pomorskih gusarov (piratov). Na občo žalost premine Marko tihoj smrtjo 5. jul. 1524. Ukopali ga, kakor je bil odločil v oporoci, v cerkvi sv. Franje v Splétu. — Marulić ne samo v prošlosti, nego i sada je povsod po svetu na glasu, ter v vsakoj knjizi, kder so izložena slavnih dela, sveti se njegovo ime. — Pored neizmernih zaslug, koje si ovi izvanredni um stekel v

obče na književnem polju, najvažnije je to, da je on prvi v jugoslovanskem narodu probudil sveto ljubav za svoj materinski jezik i za narodno učenost. Med njegovimi spisi v narodnem jeziku tiskana je: „Historia sv. udovice Judite, u versih, hrvatski složena . . . u Mletih 1521“; o kojoj piše Fr. Natalić: „Historia Judith literis illyricis exornata ac concinne translata adeo, ut in eadem lingua periti nihil gratius nihilque acceptius legere queant, libris sex“. Razvč Judite navaja Ivan Kukuljević rokopise Marulićeve XV. včeka: 1. „Svarh muke Isukarstove, versi“; 2. „Prikazanje historie svetoga Panucia“; 3. „Od sedam smártnih grihov“; 4. „Govorenje glave mrtvačke“; 5. „Govorenje duše osudjene“; 6. „Urehe duhovne“; 7. „Dobri nauci“; 8. „Stumačenje Kata. Pisne polag mudrih izreka Katonovih“; 9. „Stumačenje psalma Davidovog: Miserere mei Deus“; 10. „Tuženje grada Hieruzolima“; 11. „Versi od suda božjega i druge pobožne pisne“; 12. „Šest pisan blažene dive Marije“; 13. „Pisne od grišnika i svete pokore“; 14. Molitva grišnika gospoiji“; 15. „Molitva suprotiva Turkom“; 16. „Pisan suprotiva slasti do blaga“; 17. „Razum. Prigovaranje razuma s človikom“; 18. „Ispovidi sv. Bernarda“ (v prozi); 19. „Spovid koludric od sedam glavnih grihov“; 20. „Borba fratrov“; 21. „Život sv. Jerolima“ (v prozi); 22. „Historia Susane“. Tri teh spisov izdal je Kukuljević; a akademija jugoslavenska nastoja o tem, da izgledajo vsa hrvatska dela Marulićeve beli svčt tiskom.

Čini se, da je vse prve Splččane nadkrilil:

Hanibal Lucić, porodiv se ok. 1480 v Starem Gradu na hvarskem otoku od vlastelske i imovite obiteli, koja je imela svoja dobra i hiše v Starem i Novem gradu i na otoku Visu, kako on sam veli: „Sad me Vis, sad Stari, sad ima Novi Hvar“. Kaže se, da je dosta potoval po svetu, valjda kot upravitelj svoje ladje. No domače nesreče zaprečile mu i tu posel. Leta 1510. pobuni se ljud hvarski proti vlastelstvu ter je deloma prožene a deloma uniči, dobra pa i hiše popleni i popali. Ko mletačka vlada povrati mir, ostavši plemiči, koji se bili odtegnoli većinoj v Trogir, povrno se na dom. Med ovimi i Hanibal, koji se umah spremi, da si popravi stane i vinograde:

„Vargal sam sve na stran razkoše, nestojim

U linost, nego stan podignut nastojim,

Razrušen ki je bil malo ne sasvima

Od množtva, koje dil razbora neima.

Ter po sva godišća drugo i ne radim,

Neg sgibla vinišća ponavljam i sadim“.

Leto smrti Lucićeve nije uprav znano.

Poznata njegova dela so: 1. „Piesni ljuvene“; 2. Poslanica Pariža Jeleni“, prevod iz Ovidove Heroide XVI; 3. „Robinja“, igrokaz v jednom

činu; 4. „Piesni od pohvale i nadgrobnice“. Pesni ljubezne polne so živa ognja i snage, dapače pesma „Milici Koriolanovićevoj“ odlikuje se divnoj krasotoj i nežnostjo opisivanja. V prevodu Paridove poslanice nije se tvrdo držal ni rečij ni mislij Ovidovih, nego jo je povse slobodno izradil. Predmet „Robinji“ vzel je Lucić iz narodne povesti, a to nje ceno dakako uzveličuje. Činjenje biva v Dubrovniku. Osobe so Derenčin, sinovec bana Ivana Derenčina, koji je 11. sept. 1493. v bitki kod Modruša pal v turske šake, ter v robstvu umrl; Robinja, nećakinja bana Magjara ali Majera Blaža, koji je banoval l. 1481; Matijaš, Derenčinov sluga; Gusar, Mara, Pera, Anica, Knez dubrovački i jeden dubrovački vlastelin. Turci zarobe Robinjo. Sada ogrski kralj pošlje Derenčina s mnogimi dvorjaniki, da jo po svetu išče i odkupi. Derenčin preobleče se v trgovca, ide s družboj v svet, ter jo najde kod nekih gusarov, koji mu jo dajo za novce, a on s njoj v Dubrovnik, gde ga lepo sprejmo i goste. Da je Hanibal dosta bil vešč ne samo narodnemu i latinskemu nego i italijanskemu pesničtvu, to nam dokazuje njegova knjiga tiskana 1556 v Mletcih: „Soneti di Messer Anibal Lucio Lesignano, scriti a diversi. Con privilegio. In Venetia per Franc. Marcolini 1556.“

Iste dobe počelo se razvijati hrvatsko pesništvo tudi v Dubrovniku, v toj „jugoslavenskoj Atheni“. Da je tu pesništvo popelo se na svoj vršek, da je ta grad tako dolgo bil središčem znanosti i umetnosti, to se ima po najviše pripisovati političkim okolnostim. Najprije pojavljajo se trije pesnici: Marin Krističević, Šiško Minčetić i Gjore Držić.

Marin Krističević, po vsoj prilici Dubrovčanin, sovremenik Držićev i Vetranićev. Sebastian Sladić veli o njem, da je početkom 15. veka slovel med pesnici hrvatskimi, i da so mu neki epigrami sačuvani med Minčetićevimi pesmami. Šafařík pa kaže po Bašiću, da so nekoje njegove pesni ohranile se med Vetranićevimi; ali do njih še nije došel nikdo.

Šiško Minčetić, porodil se l. 1475. v Dubrovniku od vlastelina Šimuna, nazvanega Vlahovića od otea mu Vlaha. Posveti se lepim znanostim ter obljubi već v najranijoj mladosti modroslovje Platonovo, kakor nam svedoči Dinko Ranjina v posveti svojih pesem Mihi Minčetiću, i kako nam potvrđuje ona njegova pesma, koja reč po reč izvadi iz Platona, ter tako počimlje:

„Ah, da te bog stvori po sridi kako svit“ itd.

Ovo filozofijo smatral je najboljoj učiteljicoj i nravi i vsake druge modrosti. Hrvatska poezija, o kojoj takrat nikdo nije imel ina pojma, nego iz ljudskih pevanij, prinuka (privabi) mu kmalu vso pozornost na-se. Študiral je posebnoj marljivostjo latinske uzorne pesnike, da se tem usavrši spovelepevcem v materinščini. Zajemal je iz neusahljivega nje vrčla ona predstva, koja zajemali so vsi ini pesnici prvaci novijih jezikov. Mnogi so izpevali

Šiškovih pohval, ter ga smatrali otcem umetnega pesništva hrvatskega v Dubrovniku. Tako Marin Držić, Dinko Ranjina i dr., a slavni Ignjat Gjorgjić rekli je i to, da, kar je za Italijane Boccaccio i Petrarca, to je Slavjanom Menčetić i Držić. Po Šafařiku umrl je Šiško l. 1524.

Njegova so dela: 1. „Razlike pesni ljubovne“ (365); 2. „Elegiah knjige troje“, poleg teh 10 pesnij „o Isusu visećem na križu“. — Šiška Minčetića delovanje spada v dobo razvijanja dubrovačke književnosti. Trpljenje i križanje Kristovo, poetičko pripovedanje v dvanajstoslovnih stihih ne more imenovati se uprav pesnijo, ker manjka pesniškega poročanja i izvršivanja. Ipak se jedrnatega jezika radi jako ceni.

(Dalje prih.)

V noternjoj Srbiji.

Potopisna črtica.

A. S.

(Dalje.)

Proti severu se razprostira lepa ravnina, a proti jugu vrsti se visoko gorovje, počenše s Kopaonikom daleč na jugu, kojemu soseduje veliki gorski sklop Stolov i Kobasice, a k njim se redajo proti zapadu Triglav, Jelica i. t. d. — Na podnožju predgranja Triglavovega stoji starodavni manastir Žica. Solnčni zarki so se odbijali na tornju, tako da si ga daleč videl izmed goste zelenjave, ki jo delajo mnogi drevoredi, vodeći k manastiru. Žica je v Srbiji za Studenico najstariji manastir, kojega da je podignol sv. Sava še v petnajstem stoletju. Od takrat so se tukaj kronali srbski carevi. Ko so Dušana Silnoga napadli Madjari, pričestil je on v Žice svojo vojsko, vodeći jo proti sovražniku, ter skoro zatim potolkel do glave oholega Azijata v rudničkem okrožju.

Od Karanovca pa do Čačka pelje cesta većim delom po malo obdelanem, brežujkastem kraju, ki mu sicer ne manjka naravne lepote, koji vendar oko potnika nekako utruđi. Mnogi štorovi na okrog ceste kažejo, da so se morale še ne ravno pred dolgim časom tukaj razprostirati krasne šume, ki pa zdaj še le tu i tam imajo kake ostanke. To je menda tudi krivo, da je cela ta okolica prav slabo nastanjena; većih vasi ne najdeš nigde; le posamezne hiše sede razbacane na okolo. Vendar čim se više približavaš Čačku, tim obdelaniji i obludjeniji postaja kraj, pa tudi romantičnejši, ker se bregovje z desne i leve strani vedno bolje približava se svojimi predstražami: z zeleno goščavo obraslimi hribi. Kako uro hoda pred Čačkom postane moj postiljon pred mehano, ki stoji kraj ceste. Pozabil sem jej sicer ime, vendar mi je drugači ostala v spominu, ker mi je žeja prav lepega jesenskega dneva celo izsušila grlo, pa mi je kapljica do-

brega Moravčana prav dišala. Menda so se tudi postiljona polastile enake želje, ter mu navdahnole misel, postati malo tukaj. Ker me je prav hitro vozil od Karanovca, pogostil sem ga z merico vina, ker više ga popiti se je odločno branil; zato sem mu velel popiti še „črnu kafu“, koja mu je bila mnogo ljubša od vina. V vsakej mehani najdeš v enem kotu gostilne sobe ognjišče, gde uz lonec kave gori „večni ogenj“ i iz kojega se odtajejo male šalice pridošlim gostom, ki navadno najpred pijo kavo. Vino i žganje pijo le redki. Kava pa je tudi prav cena, ker šalice, ki po naših kavanah povsodi stoji 10. novčičev, prodaja se v srbskih mehanah po 5 pár, t. j. naša dva i pol krajcarja. Ko stopim v sobo, koja je za odličnije goste pripravljena, pozdravi me prav uljudno neki že priletni gospod. Vedel sem za skoro, ko sem mu tudi jaz povedal, kdo sem, da se zove kapetan V . . . , zdaj v miru; služil je pod vladu knjeza Miloša. Če sem se tudi branil, naročil je vendar proti mojoj volji kave i vina, ter me prav prijazno zaprosil, da naj bodem tukaj za kratki čas njegov gost. — Prav ga je zanimalo, kar sem mu pripovedal o svojej domovini i o bratinskoj Hrvatskoj. Tudi on je, tako mi je pravil, v svojoj mladosti v Zagrebu študirao prava. V kratkem času sva se celo sprijaznila i kot prijatelj sem se ločil od dobrega i kako se mi vidi poštenega starca, obložen z mnogimi pozdravi, koje naj nosim, kako me je prosil, „braći Hrvatom i Slovincem“.

Kmalu za tim, prevalivši gосто hladilno šumico, ugleda oko Čačak. Za uro vožnje po vijugajočej se na podnožju s šumo obraslega hribovja cesti ušli smo v dolge, nepravilne ulice mesta, ki leži v velikoj plodnoj, ali prav nizkoj, tedaj od Morave večkrat poplavljenoj ravnini. Če ravno za tega voljo položaj Čačka nije najbolji, pa tudi nezdrav, to mu je vendar okolica veličanstvena. Na jugozapadu strmi v nebo Jelica planina, ki se hvata na jugoizhodu Triglava, ter zapira moravsko dolino pri Čačku na jug, nastavlja se dalje proti zapadu z razširjenimi Klinovi, okolo kojih se Morava vijuga najpred proti severu, za tim še le proti iztoku. Na Klinove naslanja se visoki, okroglo kapasti Ovčar, kopaje svoje noge v desnih valovih Morave; njemu za soseda pa se je pridružil na levoj obali reke Kablar. Med tema dvema orjakoma vije se Morava po ozkem, klisurastem koritu, a na levoj i desnoj njenoj tukajšnjoj obali med pečinaštim tamnim i z velikimi logovi obraslim bregovjem skrit je srbski Atos: zadruga sedem starodavnih manastirov, med kojimi so najznameniteji: Blagovještenije, Preobraženije, Nikelje, Jovanje i drugi. Najstariji tih manastirov, Preobraženije, da je sezidan leta 1600. Vendar nije poznano prav, kdo i kda ga je zidal. Vsakako spada postanek tih kloštrov v prastaro dobo srbstva. Med tema čuvaroma narodnega svetišća, Kablarom i Ovčarom, pa tudi Jelico, prostire se lepa dolina proti jugozapadu,

čez koje vodi cesta proti Užici. Daljni sivi hrbti bregovja zapro pogled očesu. —

Tudi v zgodovinskem oziru je Čačak znamenit; posebno iz časov, ko je hrabri srbski junak otresal raz ramena svojega stoletne turske verige. Na polju, koje se prostira na južnoj strani Čačka, bila je leta 1813 med Jelico i Klinovi osodepolna bitka med Turki i srbskimi junaki. Leta 1815 potoklo je tri jezer Srbov pod vodstvom Miloša tukaj tursko vojsko, ki je brojila čez trideset momkov. V bitki, ki je bila ena najkrvavijih, ostalo je sicer od tri jezer samo sto i osemdeset Srbov zdravih i živih, vendar turska vojska bila je celo uničena. Ostanke razbijenih čet tražili so spas v begu skoz mesto čez Moravo v rudničkem bregovju; ali največ se jih je potopilo že v reki, ali ostali, koji so zdrave pete odnesli, poginuli vsi v bregovju. Poubijale so jih žene srbske, ki so ostale doma, ko je slednji mož odšel proti zakletemu dušmanu.

Čačak, ki je bil še pred kojimi desetimi leti malo mestece, z bor-nimi, najviše v turskem slogu sagrajenimi kočami, je dan danes že eno najvećih mest v Srbiji, z većino v evropejskem slogu sezidanimi hišami, ter broji blizo tri jezer duš. Sedež je načelnika i drugih okrožnih činov-nikov, ter poseduje malo „gimnazijsku realku“. Najznamenitija pa je vsa-kako katedrala, lepo v bizantinskem slogu sezidana na lik križa. Trikrat se je lesketal na vrhu njene kupe polomesec. Kako kršćanstvo, tako je tudi Islam zapustil po njenih stenah više ornamentičkih i geometričkih likov. Zdaj je cerkva, ki je videla toliko važnih dogodkov v srbskoj zgodovini, ponovljena i pobeljena.

Nije mi bilo dano dolgo si ogledovati Čačka, ker nisem še ga celo obšel i že je novi postiljon trobil k odhodu. Moral sem se zato požuriti, da me pošta neostavi. Na mestu, gde se je leta 1815 većina begajoćih Tur-kov potopila, vodi zdaj čez Moravo pontonski most. Obale reke so tukaj prav nizke i peskovite. Morala sva s postilonom stopiti iz kol, ter peš iti čez most, ker tako glasi naredba pri vseh mostovih. Prekoraćivši reko, vsel sem se spet na kola z nekako bojazno za svoje kosti iz že pred na-menjenih vzrokov. Še en pogled nazaj na mesto, zatim pa proti zapadu na sivi Ovčar i Kablar, nad kojima so se začeli zbirati črni oblaki godr-njaje svojo gromovito pesem — postiljon pa je podkuril z bičem konju, menda ga je na to spominjala preteća nevilhta — i ko sem se spet ogle-dal, že smo prejurili široko i lepo obdelano polje, ki se prostira ob levoj obali reke.

(Dalje prih.)

Literarni pogovori in odpisi.

J. P.

VI.

Mnogo je tega, kar se v dobri pesni združuje: ideja, umetna oblika, pesniški predmet. Predmet je stvarina, oblika umetniško delo, ideja smisel, pomen, različnost in osebnost celote. Deklica gleda (po nar. slov. pesni) danico; sprehaja jo hrepenenje po ljubem; nagovori „daničico“ in misli, kakó bi jo v sredstvo rabila, ljubega si privabiti. „Vkovala bi te v prstan zlat“, dala bi prstan ljubemu, da bi v ranem jutru kazal ljubemu „gaz“. Predmet tej čudovito poetičkeji narodnej pesni je „daničica, zvezdičica“; oblika dvovrstična kitica (narodnim slov. pesnim jako priljubljena); ideja: zmišljeno izpolnjenje želje. Želja, hrepenenje jo je vstvarilo: pesen je lirička; predmet, kakor navadno tem pesnim, vzet iz proste prirode, ali psihologično rečeno: iz prirodnih utiskov na dušo. —

O kakovosti pesniških predmetov, jih izvira, jih upotrebljevanji dal bi se gledé na naše umetno pesništvo dolg sermón imeti. Omejimo si stvar! Naše nar. pesništvo jemlje predmete iz notranjosti duše: lirička poezija; iz domače preteklosti: junačke pesni (n. p. o turških bojih); iz svetovne povestnice (n. pr. francoska vojska); iz vérske preteklosti: cerkovne dobe, iz vérskih nagledov (n. pr. vraže, legénde, paganske povesti, cerkvene pesni);*) iz morale (pr. basni in polulirične pesni z naukom). Narod naš poje in je peval, kar se ga je neposredno dotikalo, kar ga je čisto posebno zanimalo. — Delajo li naši umetni pesniki tako? — Kar je naših dobrih pesnikov, reči smejemo, da so gledé predmetov kot liriki večidel izvirni; prim. nepresežene Preširnové lirične pesni! Takisto smejemo globokočutečega Mirána, rahločutnega in dosetljivega (umnega) S. Jenka, kolikor se lirike tiče, dosti izvirne imenovati. Jaz omejujem to izvirnost z dostavki: „večidel“, „dosti“, s čem jim ne jemljem slave, nego hočem opomenoti, kakó težavno je dandanes biti kakor v pesništvu takó sploh izvirnemu. Česa se slovenski literat ne načita? Tega mami Lah, onega lehkokrvna francoska literatura, drugega težki in globokomiselni Nemeč, zopet drugega gostokrvni Anglež i. t. d. Žalibože slovanska poezija (kakor slov. literatura sploh) nij pri nas šče takó ukorenjena kakor moderna zapadna; okolnosti, ne naši literati so tega krivi. Mi poznavamo srbske, hrvatske umotvore za silo; menj zapadnoslavjanske; ruski so nam jako nepristopni. Ne dá se tajiti, mi smo šče nekoliko tuji v svojej slovanskej pesniškej domovini; imamo blága, a ne znamo ga; in zató smo v poeziji

*) O pesnih iz paganskih časov nisem v goričkej mojej razpravi „O nar. slov. pesn.“ govoril; naj se to tu dopolni.

jaki posnemalci, — kakor ne menje v drugih stvareh. V tem jako zaostajamo za drugim svojim narodnim dvizenjem! Kakó bi se mladi naš pesniški prijatelj v oziru na predmete naj obrazoval in ravnal, povemo v enem bodočih listov.

Vabilo

k predplačenju in naročenju
„Zora“ in „Vestnika“.

V kratkem pretekla je prva polovica drugega letnika našega lepoznankega lista. Obila naročba osvedočuje nam, ka se našemu podvzetju nagiblje pozornost slovenskih rodoljubov; kajti so med naročniki razmerno zastopani vsi stališi našega naroda. Tudi je stopilo v kolo našega delovanja užé lepo število najboljših književnih močij; a če se list tudi mlajšim pisateljem odpira, dela se to ozirom na bodočnost naše literature in na načelo: da je bodočemu književniku za rana treba uriti in vežbati se v pismu. — „Zori“ naména je, gojiti lepo literaturo, belletristiko; „Vestniku“, obdelovati polje globljšega znanja in načel umetnostij. „Zora“ naj bi razkrivala mogočni svet človeških čuvstev, iz katerih se porajajo čini v zasobnem in občinskem življenji; „Vestnik“ naj bi vodil k poznavanju glavnih istin stvarjenja in mišljenja, oba pak k ukrepljenju in pooblaženju našega naroda. Posebno pak si prizadevata oba lista, seznaniti Slovence z ene strani s slovanskim čuvstvovanjem in mišljenjem, z druge pak z mišljenjem in delovanjem obrazovanih narodov vsega sveta. Kajti poznavanje slovanstva t. j. neizmerno velikega, čisto posebno zanimivega in prevažnega slovanskega svetá povrača naš čut k svojemu izviru in početku, a seznavanje z napredkom sveta dela nas za javni život in za izvrševanje naše svetovne zadače sposobnejše ter nas čem dalje bolj vrstjuje med obrazovane narode naše zemlje. — Zató pak prosimo slov. občinstva vedno večé udeležítve; kajti le po tej nam bode mogoče, velike žrtve, sklopljene z izdajo teh listov, prenašati in postavljenemu se cilju približevati. Naj nam torej blago slovensko občinstvo brez razlike stanú in političkega mišljenja svojo čem večó podporo nakloni, ker to, kar osnovatelji teh listov na tem polji delajo, nij samopridnost in dobičkarija, nego občinsko blágo in občinska korist vsega naroda slovenskega. Zató se nadejamo obilih predplat in naročil.

Listnica. One gg. naročnike, ki so za lani kakor tudi za ravno preteklo polletje z naročnino na dolgu, opraviništvo najuljudneje prosi za čem brže pobotanje za ostaline.

Izdajatelj i odgovorni urednik: **Martin Jelovšek.**

Tisk in založba „Narodne tiskarne“ v Mariboru.